

"Õhtuleht" 20. jaan. 1971. a.

"ROOSIKAVALER"

Möödunud aasta viimasel päeval toimus RAT "Estonias" esietendus, mida võib moneski mõttes sündmuseks nimetada. Kas või sellepärast, et esimest korda kolas meie ooperiteatris viljaka komponisti Richard Straussi (1864 - 1949) muusika.

Teatri valik langes ühele helilooja koige populaarsemale ja koige rohkem mängitavale ooperile "Roosikavaler" (1911). Teos ise on kahtlemata voluv, ega vist keegi teatri kollektiivist ei kujutanud endale varem selgesti ette ülesande raskust ja tohutut töömahtu.

Koigepealt juba seetõttu, et "Roosikavaler" on kirjutatud meile harjumatus helikeeles: saksa ooperiklassikat on meil imevähe mängitud. Nüüd aga voeti käsile teos, mille looja on tuntud oma rafineeritult peene väljenduslaadi poolest. Seejuures on tema loomingus seosed varasemate traditsioonidega väga ilmsed, eriti "Roosikavaleris". Kord on siin stilisatsioon Mozarti vaimus, samas Wagnerit meenutavaid emotsionaalseid touse või pesuehtsaid Viini valsse. Viimased on muidugi ilmane ja teadlik anakronism, sest tegevus toimub ju XVIII sajandil. (Vass säärasel kujul, nagu me seda praegu tunnem, sündis sadakond aastat hiljem). Näilisele kirevusele ja paljude stilisatsioonide segamisele vaatamata mõjub teos üllatavalt terviklikuna. Ka koige kontrastsemad elemendid asuvad oma paigale kogu teose ning selle mõtte ja kujudesüsteemi suhtes.

Teatri orkestril on seni tulnud esitada mõndagi nõudlikku partituuri kaasaegsest muusikast. R. Straussi ooper aga esitab hoopis iselaadseid nõudeid - partituuri värvikus on saavutatud tänu lõpmatu hulgale piisidetailidele. Need aga eeldavad igalt orkestrandilt äärmist täpsust ja tugevat kontsentratsiooni. Usna tabavalt on öeldud, et kõik "Roosikavaleri" kolm vaatust on igaks nagu esitamiseks raske, kuulajiseks aga hästi meeldiv sümfonia. Esietenduse pidulikus-pinevas ohkkonnas oli tunda, et N. Järvi ja V. Järvi juhatusel on materjal selgeks saanud. Paiguti kolas orkester igati veenvalt, täpselt ja muusikaalselt. Puhuti aga jäi ka vajakajalikult üleolekutundest, vabast musitseerimisest. Ilmselt on vaja äga, et R. Straussi muusika päriselt omaseks saaks.

Ooperit jälgides on küllap vist igaihele probleemiks teose pikkus: üle nelja tunni kestev etendus tundub tänapäeval ülemäära koormavana. 70 aastat tagasi oli inimestel ilmselt rohkem äga ja ka tahtmist seda kunsti nautimisele pühendada. Meie tahame äga koike kätte saada kontsentreeritumalt, tihendatud annustes ja lühema aja jooksul. On mõistetav, et peadirigent ei tahtnud äga raatsinud teha kärpeid. Neid oleks ka Straussi muusika ülesehitusprintsipi tõttu üsna raske teha. Ent ometi vaevab küsimus: kas poleks mõningane käär töö siiski aidanud teose põhilisi väärtusi paremini vastu võtta? Praegu on karta, et kuulaja lihtsalt väsib, kuna ta tähelepanu ja soov kaasa elada pannakse liiga raskele proovile. Üldse tundub H. von Hofmannstahli libreto hästi paljusonalisena.

P. Mägi lavastajana on teinud suure töö - väliselt on see ju kammerlik ooper, mille tegevust ja koiki keskseid stseene kannavad neli-viis peategelast. Samas on äga R. Strauss kogenud dramaturgina kontrastiks sisse toonud mitmeid elavaid, paljude

individualiseeritud kõrvaltegelastega episoodide. Igatahes on säärased stseenid nagu marssaliproua hommikune vastuvott, kosjakäiguga seotud siginad-saginad ja lavastusele ehteks, lisades ühtlasi uusi jooni P. Mäe senisse lavastajamašineri. Üldiselt on "Roosikavaleri" lavastus välja peetud rezissöörile iseloomulikus diskreetses laadis, kindlalt silmas pidades autori ja teose eripära. Sellest üldine mulje - stiilsus ja terviklikkus.

Nagu juba orkestri puhul juttu oli, on R. Straussi muusika harjumatult nõudlik, seda ka lauljate suhtes. Aricossete loikude ja ansambelite korval on siin rohkesti meloodilist retsitatiivi. Viimast on helilooja puhuti rakendanud väga keeruliselt: komplitseeritud rütmika, lühikesed otsekui laialipillatud fraasid, vähene toetus orkestri poolt, intonatsioonilised raskused ja.

Koigi solistide puhul on tunda, et kui esialgsest võõristusest uue materjali ees üle saadi, on kõik otsekui arvanud oma partisse, nii kaelamurdev, kui see ajuti ka ei ole. Kritis tuleks esile tosta Maarja Haamri marssaliprouat ja Teo Majstet parun Oehsi, kes kumbki annavad lavastusele tema kaks põhilist meeleolubarjundit. Esimene motlikult lüürilise, elegilise alltekstiga jooned, teine - elujanu, ammendamatu vitealsuse ja huumori.

Nende kahe pooluse ümber koondubki kogu operi tegevus, mida veidi lihtsustatult voiks nimetada arau- ja narrimänguks. Areneb ja sündmustiku käigus mitu armastuslugu jämedatoimisest seeliku- ja varandusejahtimisest üleva ja puhta kiindumiseni, kusjuures autori leebelt irooniline suhtumine koigesse on selgesti tunnetatav, see paneb vaataja kaasa elama ja ka kaasa motlema.

Kahele eelnimetatule sekundeerivad toredasti Urve Tauts oma komplitseeritud noormeherollis Octavianina ja Anu Kaal puhtalt lüürilise Sophie osas. Meeldejäävvalt esinevad A. Külvand, L. Toomasalu ja T. Tralla - seda nii muusikaliselt kui ka mänguliselt aktiivsusest.

Lavastuse üldmõjule aitab suuresti kaasa Eldor Renteri kunstnikutöö - stiilne, maitsekas ja leidlik. Tundub, et ajastu ja teose laad on kunstnikule eriti hingelähedased olnud. Juba enamik kostüüme on igaüks omaette meistritöö. Väga hea leiuna mojuvad kolm suurt peeglit. Ühest küljest on need igas vaatuses paljude väiksemate üksikasjade korval olulisteks dominantideks. Lisaks sellele aga annavad kaldu asetatud peeglid vaatajale tegevusest ja tegelaskujudest üllatavaid vaaterakursse. Toreda ruumilise efekti on E. Renter saavutanud II vaatuses - ei mäleta, et "Estonia" lava oleks kunagi mojunud nii avarana, välja arvatud võib-olla ainult sama kunstniku loodud "Viini vere" ballistseeni kujundus.

Esietendust juhatab N. Järvi talle omasel temperamentsel ja nakataval kombel. Kogumulje - terve kollektiivi ilmane töövoit. Materjalil vastupanu on murtud, jääb vaid loota, et etenduste käigus joutakse ka materjalist lopliku üleolekuni täieliku viimistluseni.

V. KIVILO.